

JOŠ O OKOLINI, OKOLICI I OKOLIŠU

Adela Ptičar i Branka Tafra

U Jeziku br. 2 prošloga godišta Ratimir Kalmeta objašnjavajući značenja imenica *okolina*, *okolica* i *okoliš* utvrđuje da su *okolica* i *okoliš* zemljopisni pojmovi, dok je *okolina* samo društveni pojam, a ne i prostorni; prema tome riječi *okolica* (*okoliš*) i *okolina* nisu istoznačnice.

Da su *okolica* i *okoliš* zemljopisni, dakle prostorni pojmovi, nema dvojbe. To potvrđuje građa — i rječnička i literaturna. Potvrđuje to i upotrebna norma hrvatskoga književnog jezika. Problem je očito riječ *okolina*. I njezino je značenje u društvenom, kolektivnom smislu jasno; sufiks *-ina* ima među ostalim značenjima i kolektivno (omladina, skupina, družina), ali i mjesno (domovina, čistina, padina, okrcina). Potvrda za značenje koje je jednako značenju riječi *okolica* nalazimo u mnogim priručnicima. Tako u najopsežnijem rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika, Rječniku JAZU, pod riječju *okolina* (sv. VIII) stoji:

ono što je oko (okolo) čega.

a) *veći ili manji prostor oko sela, varoši ili oko koje zemlje.*

Slično je i u dvojezičnim rječnicima, gdje se riječi *okolica* i *okolina* upotrebljavaju paralelno, u istom značenju. Šulek u svom Njemačko-hrvatskom rječniku¹ ima:

s. v. *Gegend*: *okolica*, *okolina*

Umgehend: *okolica*, *okolina*, *okoliš*, *okolovina*

Umgebung: *okolina*.

U Englesko-hrvatskom rječniku R. Filipovića i dr.² pod *enviroment* stoji: *okolina*, *okruživanje*, *okolica*.

U Njemačko-hrvatskom rječniku G. Šamšalovića³ nalazimo:

s. v. *Umgebung*: *okolina*; *schlechte ~*, *zlo društvo*

Umgehend: *okolica*, *okolina*.

Isto tako naši savjetnički priručnici, i stari i novi, dopuštaju upotrebu riječi *okolina* i u prostornom značenju. Tako Nikola Andrić⁴ između ostalog kaže: »*Okolina* može biti ujedno i *okolica*, ali *okolica* ne može biti uvijek i *okolina*.« U Jezičnom savjetniku Instituta za jezik⁵ stoji da se obje riječi »upotrebljavaju u značenju: kraj oko čega; u prenesenom značenju (*sredina*, *ljudi*, *društvo*) može se upotrijebiti samo: *okolina*«.

¹ Zagreb, 1860.

² Zagreb, 1959.

³ Zagreb, 1960.

⁴ Branič jezika hrvatskoga, Zagreb, 1911.

⁵ V. Barac—D. Malić—S. Pavešić—Z. Vince: Jezični savjetnik, Zagreb, 1971.

Dakle, iako riječ *okolina*, kako to priručnici pokazuju, ima i prostorno značenje kao i *okolica*, ipak je korisno i funkcionalno *okolice* upotrebljavati u prostornom, mjesnom značenju, a *okolinu* u društvenome, kako je to bilo i preporučivano.⁶

Problem je, međutim, nastao onda kada su se ta dva pojma počela upotrebljavati u ekološkoj terminologiji. Tu upotrebna norma još nije dovoljno čvrsta, te je osnovno što treba utvrditi: je li *okolica*, odnosno *okolina* u ekološkom smislu prostorni pojam, kako to misli R. Kalmeta, ili ima šire značenje.

Pogrešno je misliti da se ekologija bavi samo problemom kako očuvati tlo, zrak i vodu od sve veće zagađenosti i kako osigurati čovjeku zdrav život. Njezin je predmet proučavanja *živo biće + okolina + njihov odnos*. Prema tome, pojam *okolina* kao ekološki termin obuhvaća sve ono što okružuje živo biće. Da to nije samo zemljopisni pojam, vidi se iz definicije okoline koju daje Fedor Valić: »Okolina je kompleks klimatskih i biotičkih činilaca koji djeluju na organizam ili na ekološku zajednicu i određuje njen oblik i preživljavanje; ona je i kompleks socijalnih i kulturnih uvjeta koji utječe na život pojedinca i zajednice.«⁷

Govoreći s ekološkog aspekta o čovjekovoj okolini, najčešće su asocijacije na prirodu koja nas okružuje, pa odatle i jezični nesporazumi oko izbora termina: *okolina*, *okolica* ili *okoliš*. Kada bi se ekologija bavila samo zaštitom prirode, izbor bi pao na *okolice* i *okoliš*. No, ne radi se samo o interakciji čovjeka i njegova prirodnog okoliša nego i čovjeka i čovjeka koji je dio te okoline, radi se o odnosu živih bića, materije, uvjeta, sila, znači o vrlo kompleksnom odnosu mnogih činilaca, pa semantičko polje riječi *okolica* ne može sve to pokriti. Uzmimo nekoliko primjera:

Kada teoretičar književnosti proučava djelo nekoga književnika, tada je za njega važna *okolina* iz koje je on potekao, a pod tim se razumije i geografska i socijalna pripadnost toga književnika.

Neka je rijeka ili šuma zdrava *okolina* za životinje i biljke ako je nenarušeno stanište i odnos među tim živim bićima. Dakle, ne možemo reći da je šuma zecu, rijeka ribi, selo čovjeku životna *okolica* jer se radi o sklopu uvjeta u kojima jedinka živi.

Neki dijelovi velikih industrijskih gradova loša su i nezdrava *okolina* za čovjeka, čemu su uzroci razni socijalni, psihički, kulturni i drugi činioci (prenapučenost, loše stambene prilike, loša prehrana, otuđenost, buka, zagađen zrak...).

⁶ Božidar Finka: Društvena okolina i zagrebačka okolica, Vjesnik od 9. 11. 1976, Zagreb; Ratimir Kalmeta: Imenice okolina, okolica i okoliš u zemljopisnom znanstvenom jeziku, Jezik, XXVI, 2, Zagreb, 1978—1979.

⁷ Zbornik referata za II. kongres ekologa Jugoslavije (u tisku).

S obzirom na tako široko područje ekoloških istraživanja, bilo je logično da se kao termin nametnula riječ *okolina* koja ima šire značenjsko polje od riječi *okolica*, koja je jednoznačna. Kada je očito da se radi o prostoru, čađa za njegovo imenovanje treba preporučiti *okolice* i *okoliš*, ali kao ekološkom terminu⁸ koji uključuje skup raznovrsnih odnosa riječi *okolina* treba dati prednost.

S a ž e t a k

Adela Ptičar i Branka Tafra, Zavod za jezik, Zagreb, UDK 801.54:808.62,
izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 25. 5. 1979.

Etant donné que la notion du mot *okolina* concerne dans l'écologie tout ce qui entoure l'être vivant, c'est-à-dire la totalité des conditions climatiques, biotiques, sociales, culturelles et autres, ce mot s'imposa en tant que le terme écologique ce qui n'est pas le cas des mots *okolica* et *okoliš* dont le champ sémantique est beaucoup plus étroit (concernant rien que l'espace).

NAČELNA RIJEČ O RIJEČIMA I POSEBNO O RIJEČIMA OKOLINA, OKOLICA, OKOLIŠ

Božidar Finka

U našem književnom jeziku, kao uostalom i u svim drugim književnim jezicima, ima riječi različita podrijetla i nejednake starine, ima ih koje su u svojem povijesnom postojanju mijenjale prvotno značenje. Mijenjanje značenja riječi može biti raznoliko: značenje se sužava ili proširuje ili se jedno značenje zamjenjuje drugim. Riječ može poprimiti dio značenja ili sva značenja koje druge riječi ili se čak njezino značenje može približiti značenjskom polju nekoliko ili više različitih riječi. To je stalan proces u životu riječi tako da se ne može jednom za sva vremena odrediti koje značenje ili koja sve značenja ima ili mora imati ova ili ona riječ.

Iako je to tako, okosnice značenja većine riječi ipak ostaju iste i kroz veoma dugo razdoblje, one obično ostaju iste čak i u različitim jezicima, osobito ako ti jezici imaju srodno gramatičko ustrojstvo i osnovni fond riječi istoga podrijetla (kao što su npr. slavenski jezici). Samo se na taj način osigurava razumi-

⁸ I ne samo ekološkom terminu! Ta već od malih nogu djeca u vrtićima imaju predmet »upoznaj svoju okolinu« koji odgovara školskom predmetu »upoznavanje društva i prirode«. Očito je da nam je prijeko potreban takav pojam koji pokriva sve što nas okružuje, a to je upravo riječ *okolina*.